

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Мариана Г. Асенова
Катедра „Финанси“, ВУАРР - Пловдив
Професионално направление 3.8 Икономика;
Научна специалност:
Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка

определен съгласно Заповед № 1510 от 21 юни 2016 год.
на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„Доктор”**

Автор на дисертационния труд: **Теодора Георгиева Динова**,
докторант в катедра „Финанси и отчетност“ при
Югозападен Университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

Тема на дисертацията:
„Фискална политика и икономически растеж в страните от ЕС”
Научен ръководител: **доц. д-р Десислава Георгиева Стоилова**

1. Информация за кандидата

Теодора Георгиева Динова е родена на 22 април 1981 г. в гр. Пазарджик. Изграждането си като специалист в областта на икономиката започва в родния ѝ град, където завършва Техникума по икономика. Приета е с пълно отличие в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград и завършва две бакалавърски степени по специалностите „Финанси“ и „Маркетинг“ и магистърска степен през 2006 г. по спец. „Финанси“. В продължение на осем години работи като финансово–счетоводен специалист в три международни компании. През юли 2012 г. е приета за редовен докторант в ЮЗУ „Неофит Рилски“, специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“. Темата на дисертацията ѝ е „Фискална политика и икономически растеж в страните от Европейския съюз“.

През февруари 2013 г. е назначена като гост-преподавател в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Стопански факултет, катедра „Финанси и отчетност“. Провежда упражнения по дисциплините: „Финансов анализ“, „Икономически анализ“, „Основи на счетоводството“ и „Счетоводство на предприятието“, „Финансов мениджмънт“ и др. Завършила е курсовете: „Европейска интеграция“ - модул „Жан Моне“, „Подготовка и управление на проекти“, „Мениджмънт на човешките ресурси“, „Академично писане на английски език“. През януари 2014 г. получава сертификат от Института на Световната банка, Вашингтон, САЩ за завършен електронен курс: „Парламентарна комисия по бюджет“. В периода май 2014–юни 2014 г. специализира в Международна школа по право и

бизнес, Вилнюс, Литва. Участва в мобилност по програма "Еразъм+" от февруари 2015 г. до юли 2015 г. като докторант в университета в Янина, Гърция.

Научните интереси на Теодора Динова са в областта на публичните финанси, европейските програми и проекти и финансово - счетоводния анализ.

2. Характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 231 страници и е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, приложения и декларация за оригиналност. В основния текст са включени 14 фигури и 25 таблици, в които са представени резултатите от направените наблюдения и изчисления. Използваната литература обхваща 181 източника, от които 55 на български език, 120 на английски език, 4 на руски език и 2 на гръцки език.

Използваните методи на изследване са теоретично обобщаване, сравнителен анализ и систематизиране. Приложената методология обхваща познавателните методи индукция, дедукция и сравнение. Направеният количествен анализ е основан на методите на регресионен и корелационен анализ на панелни данни.

В условията на финансова криза преминала в депресия и забавени темпове на развитие на икономиката в страните от ЕС, необходимостта от адекватно провеждана фискална политика за стимулиране на икономическия растеж е все по-актуална и наложителна. Докторантката си поставя като **хипотеза** да изследва „наличие на взаимовръзка между провежданата фискална политика и икономическия растеж в тяхната динамика, в старите и новите страни-членки на ЕС, израз на което е годишната норма на нарастване на брутния вътрешен продукт.“ Смятам, че тезата трябва да бъде определена по-точно като включва в себе си приемането, доказването или отхвърлянето на определени връзки, процеси, доктрини и т.н. Смятам, че може да се помисли върху такъв вариант „В дисертацията се търси потвърждение на тезата, че прилагането на адекватна фискална политика и използването на фискалните инструменти способства за нарастване на брутния вътрешен продукт и по неоспорим начин доказва връзката между фискалната политика и икономическия растеж в страните от ЕС“.

Обект на изследване в настоящия дисертационен труд е възможността за използване на фискалната политика като инструмент за стимулиране на икономическия растеж в страните-членки на Европейския съюз.

Целта е анализ на характера на взаимовръзката между фискалната политика и икономическия растеж в страните от Европейския съюз през периода 2002-2013 г.

Задачите на изследването са групирани в три по-важни раздела:

1. Анализ на динамиката и влиянието на относителния дял на публичните разходи по функции върху годишната норма на нарастване на брутния вътрешен продукт в старите и новите страни-членки на ЕС;

2. Анализ на въздействието на акумулираните средства под формата на държавни приходи върху годишната норма на нарастване на брутния вътрешен продукт;

3. Открояване на специфичните особености на фискалната политика на старите и новите страни-членки на ЕС(28) и Евронзоната.

Предмет на изследване са количествените характеристики и влиянието на публичните приходи и разходи, бюджетното салдо и държавния дълг върху динамиката на БВП в страните от ЕС през периода 2002 – 2013 г. Разгледани са специфичните фискални политики на съвкупността от двадесет и осемте страни-членки на ЕС, съобразени с общата европейска политика за стимулиране на растежа.

Дисертационният труд е структуриран в традиционните три глави.

Първа глава е предимно теоретична и е посветена на връзката между фискалната политика и икономическия растеж. Последователно са разгледани същността, показателите и критериите на фискалната политика, както и нормативните документи на фискалната политика в ЕС. При изследването на взаимовръзките между фискалната политика и икономическия растеж, е важно проследяването на динамиката на показателя БВП като измерител на икономическата активност. Специално внимание се отделя на теоретичните модели при разглеждането на икономическия растеж и взаимовръзката му с фискалната политика. В този аспект много точно е потърсена връзката и влиянието на държавните приходи и разходи върху икономическия растеж. Описани са също екзогенни и ендогенни модели на икономическия растеж. В тази първа глава акцент се поставя върху държавните приходи като се изтъква, че „промените в данъчната структура, като увеличаването на данъците или осигуровките, предназначени за финансиране на разходите за социална защита например, би могло да доведе до прекомерна данъчна тежест върху заетата част от населението“. Естествено е да се изследват данъците и данъчната политика като се анализира връзката с държавния бюджет, държавния дълг, създаването на работни места и социалните разходи. Сравняват се страните от ЕС(28) с техните многообразни, а в някои случаи и противоположни данъчни политики. Що се отнася до държавните разходи, то правилно са изтъкнати факторите, които влияят в количествен и качествен аспект. След приходите и разходите е обърнато внимание и на дефицитите и влиянието им върху икономическото развитие. Извежда се изводът, че по-висок икономически растеж се получава от намаляването на разходите, отколкото от увеличаването на данъците. При разглеждане на европейската нормативна рамка

докторантката прави предложение „да се добави правило, което да изключи разходите за необходимите дългосрочни публични инвестиционни проекти при изчисляването на общия фискален дефицит“.

Втора глава е посветена на дескриптивен анализ на фискалната политика в страните от ЕС и фискалната консолидация. Тази глава има практико-приложен, изследователски характер и в определена последователност се анализирани държавните приходи, разходи, държавните дефицити и дългове и влиянието им върху растежа в страните от ЕС през периода 2002-2013 г. Изследвани са факторите и етапите в процеса на консолидиране на фискалните политики, конвергенцията на страните от ЕС, кандидати за членки в еврозоната, а също така фискалната политика и паричния съюз.

Съществува конфликт между необходимостта от увеличаване на държавните разходи за създаване или възстановяване на инфраструктура, подобряване на обществените услуги, социална защита на застаряващото население и др. от една страна и нуждата от намаляване на данъчната тежест, подобряване на бизнес средата и разширяване на възможностите за заетост от друга.

Анализирайки държавните приходи акцент се поставя върху приходите от данъци в страните от ЕС. Представена е разбивка на данъците по различните класификации: според типа на данъка (преки и косвени данъци, социални осигуровки) и според вида на данъчна основа (данъци върху потреблението, труда и капитала). Всяка данъчна категория е представена като процент от БВП или като процент от общите данъци, за всички наблюдавани години в държавите-членки, заедно с изчислените среднопретеглени стойности за ЕС като цяло.

Обект на изследване също са държавните разходи по видове и отделни функции в страните-членки на Европейския съюз. Разгледано е влиянието на състава и структурата на държавните разходи върху потенциала за икономически растеж. За постигане на по-голяма точност и коректност на анализа държавите от ЕС28 ще бъдат разделени на две групи – 15 стари страни-членки и 13 нови страни-членки. В резултат на анализа докторантката обобщава, че заделените публичните разходи (като % от БВП) в старите 15 страни-членки на ЕС са значително по-високи, отколкото тези в новите 13 страни-членки на ЕС. Обвързвайки този факт с нивото на благосъстояние в старите развити и новите развиващи се страни-членки на ЕС, се смята, че има доказателства, подкрепящи по-скоро кейнсианските и некейнсиански теоретични модели за икономически растеж.

Логично в работата след държавните приходи и разходи се изследва бюджетното салдо и държавния дълг. Тук авторката прави много подробно изследване, което на моменти има много стойностни изводи с характери на принос.

В трета глава се прави емпиричен анализ на въздействието на фискалната политика върху икономическия растеж в страните от ЕС. Разгледани са двете групи концепции – за позитивното и за негативното влияние на провежданата фискална политика върху нивото и растежа на БВП. За изследване на това въздействие се използват регресия на времеви редове за конкретна държава и регресия на годишни панелни данни. Смята се, че чрез съставянето на панел от периодни средни данни може да се постигне по-голяма обективност на емпиричните резултати, чрез елиминирането на неблагоприятното въздействие на цикличните колебания в икономическата активност. Правилно се посочва, че иконометричните анализи могат да се използват не като доказателство, а по-скоро като средство за потвърждаване или отхвърляне на определени тези, отнасящи се за дадена извадка от държави и период от време.

На базата на проведените изследвания се стига до извода, че „през наблюдавания период се провежда разумна приходна фискална политика, водеща до постепенно стимулиране на растежа. По отношение на политиката на публичните разходи, през наблюдавания период се получиха емпирични резултати за негативна връзка, което говори за недостатъчна ефективност на разходните държавни политики на страните от Евроната. Резултатите показват, че фискалните промени са особено важни за страните от Евроната, но не бива да се поставя фокус само върху краткосрочната динамика. Необходими са реформи в областта на държавните разходи и мерките, които ще имат дългосрочен ефект не е задължително да покажат резултати в краткосрочен план“.

Като цяло в дисертацията успешно са изпълнени поставените цел и задачи и проведените в теоретичен и практико-приложен аспект изследвания потвърждават дефинираната изследователска теза.

3. Оценка на приносите в дисертационния труд

Дисертацията притежава редица положителни страни, които могат да се характеризират като научни постижения и приноси. По-важните от тях могат да се синтезират в следните насоки:

Може да бъде поставен акцент върху важността на два от посочените в справката четири приноса:

✓ Иконометричното изследване на публичните разходи по отделни функции върху БВП на човек от населението за старите и новите държави членки на ЕС-28 има съществен принос за открояване на авторовите изводи в дисертацията;

✓ Извършеният регресионен анализ на влиянието на данъчните приходи и публичните разходи върху реалния растеж на БВП в държавите в Евроната доказва

наличието на положителна корелация между приходите и БВП и отрицателна зависимост между публичните разходи и БВП.

✓ Емпирично е изследвана ефективността на провежданата от държавите в ЕС фискална политика, като е доказано, че същата е неефективна. Изчислената неефективност е по-силно изразена в новите държави-членки на ЕС, отколкото в старите 15 държави.

4. Анализ на автореферата и публикациите

Авторефератът е изграден съгласно изискванията и точно в синтезиран вид отразява основните моменти от дисертацията. Г-жа Динова е представила една статия на тема „Фискална политика и икономическо развитие в страните-членки на ЕС и еврозоната“ в сп. Предприемачество от 2014 г. и още 6 научни доклада, публикувани в различни сборници от международни конференции. Пет от тях са на български език от конференции в страната и една е на английски език от конференция в Гърция.

5. Критични бележки, препоръки и въпроси

Съществени слабости в дисертацията не се забелязват. Няма произведение и автор, на които да не могат да се направят критични бележки. Моята цел е, посочвайки някои пропуски и слабости в разработката, да насоча вниманието на дисертанта към нови пътища и възможности за изследване. В тази насока Теодора Динова би могла в бъдеще да обърне по-сериозно внимание на въпроса за конвергенцията на страните от ЕС, кандидати за членки в еврозоната. В тази насока смятам, че посочените в дисертацията величини на маастрихските конвергентни критерии не е достатъчен за да се даде отговор на въпроса кога и при какви обстоятелства България би станала част от еврозоната? Друг пропуск е по-точното извеждане и синтезиране на изводите след представянето на отделните глави в автореферата.

Споменатите критични бележки и препоръки не поставят под съмнение изследователските качества на кандидата, способността му да анализира проблемите и да предлага решения и не намаляват достойнствата на дисертационния труд.

Въпроси към дисертанта:

1. С оглед на събитията от края на месец юни 2016 г. и резултатите от Брекзит във Великобритания какви прогнози бихте дали за развитието на икономиката в старите и новите страни на ЕС. Все пак Великобритания държи 17% от БВП на Европа. През последните две години и половина европейската икономика е в непрекъснат подем, бележи среден икономически ръст от 3% в почти всички

държави без Финландия. Как ще се промени европейската икономика с излизането на Кралството?

2. Готова ли е според Вас България за приемане в еврозоната и освен политически какви са мотивите на Жан Клод Юнкер да отправи предложение всички страни в ЕС да влязат във валутния съюз? Какво отражение би дал този акт на фискалната и монетарна политика в страните от ЕС и по-конкретно за България?
3. Иконометричният анализ в дисертацията обхваща единадесетгодишен период от 2003 до 2013 г., като може да се заяви, че периодът след 2008 г. е подвластен на глобалната икономическа криза, обхванала и държавите, членуващи в ЕС. Конкретният въпрос е: получените резултати, по отношение влиянието на данъчните приходи и публичните разходи върху растежа на БВП, ще бъдат ли статистически значими и ще се потвърдят ли, при условие, че се изследва по-дълъг времеви период, когато икономиката е във фаза на икономически подем?

Мотивирано и ясно формулирано заключение

Представената дисертация има характер на завършена научна разработка. Този труд може да бъде оценен като успешен и полезен както за науката, така и за практиката. Авторът е навлязъл задълбочено в проблематика, която му дава възможност да формулира и изведе нови виждания и идеи и да направи конкретни предложения, полезни за практиката. Ето защо предлагам на почитаемите членове на Научното жури към ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград да присъдят на **Теодора Георгиева Динова** образователната и научна степен “доктор” по научната специалност “Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка”.

гр. Свищов

С уважение:.....

1.07.2016 г.

(проф. д-р Мариана Асенова)